

หลักการครองเรือนของธัญชัยเศรษฐีที่มีต่อบุตรีในพระพุทธศาสนา
THE PRINCIPLES OF HOUSEHOLD-LIFE OF MILLIONAIRE DHANAJAYA
TAUGHT TO HIS DAUGHTER IN BUDDHISM



¹พระเสกสรรค์ ฐานยุตโต และ ²ทวีศักดิ์ ทองทิพย์

¹Phra Seksan Thanayutto and ²Thaweesak Thongthip

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

¹seksansriton@gmail.com

Received : January 28, 2023; Revised : March 23, 2024; Accepted : April 30, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งศึกษาหลักการครองเรือนของธัญชัยเศรษฐีที่มีต่อบุตรีในพระพุทธศาสนา จากการศึกษาพบว่า หลักโอวาท 10 ประการ ของธัญชัยเศรษฐีเป็นปริศนาธรรมที่ท่านธัญชัยเศรษฐีได้กล่าวสอนแก่นางวิสาขผู้เป็นธิดาของตน ก่อนที่นางวิสาขจะแยกครองเรือนไปสู่ตระกูลของสามี และอบรมสั่งสอนมารยาทที่ดีของสตรี เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติสำหรับการครองเรือนโดยให้โอวาท 10 ประการ เพื่อนำไปเป็นแนวทางปฏิบัติอันเป็นหน้าที่สำหรับสตรีผู้ไปสู่ตระกูลของสามี จำต้องประพฤติปฏิบัติเพื่อความสงบสุขและความมั่นคงในการครองเรือน โดยมีข้อปฏิบัติที่กล่าวสอนไว้ดังนี้ 1) ไฟในอย่านำออก 2) ไฟนอกอย่านำเข้า 3) ควรให้แก่คนที่ให้เท่านั้น 4) ไม่ควรให้แก่คนที่ไม่ให้ 5) ควรให้ทั้งแก่คนที่ให้และคนที่ไม่ให้ 6) พึงนั่งให้เป็นสุข 7) พึงนอนให้เป็นสุข 8) พึงบริโภคให้เป็นสุข 9) พึงบูชาไฟ และ 10) พึงอบน้อมเทวดาภายใน หลักโอวาท 10 ประการ ถือเป็นประเด็น

¹ นิสิต, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วิทยาเขตสุรินทร์

² รองศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วิทยาเขตสุรินทร์

สำคัญที่ส่งเสริมความมั่นคงในการครองเรือน เป็นแนวทางสำหรับนำไปปฏิบัติ เพื่อให้การครองเรือนหรือสถาบันครอบครัวปราศจากความขัดแย้ง เสริมสร้างความรัก ความสามัคคี มุ่งให้ทุกคนรู้จักบทบาทหน้าที่และสถานภาพของแต่ละคน แล้วดำเนินชีวิตไปตามหน้าที่ดังกล่าวอย่างถูกต้องเหมาะสม ไม่ว่าจะเป็นผู้ใหญ่ในตระกูล คือ พ่อ แม่ ทั้งฝ่ายสามี และภรรยา รวมถึงคู่ชีวิตในการครองเรือนอันเป็นหัวใจสำคัญ คือ คู่สามีภรรยา ก่อให้เกิดความรัก ความสามัคคี และความมั่นคงภายในครอบครัวอย่างแท้จริงส่งผลดีต่อสังคมโดยรวม

คำสำคัญ: หลักการครองเรือน; ธัญชัยเศรษฐี; บุตรี; พระพุทธศาสนา

Abstract

This article aimed at the study on the principles of household-life living of Millionaire Dhanajaya taught to his daughter in Buddhism. It was found that 10 kinds of the teaching principles given by Millionaire Dhanajaya were the Dhamma puzzles, which he had taught to his daughter, Visakha before she married her husband and then left to live with the family of her husband. And she was also instructed about good etiquettes of a lady as the ways in practice of 10 kinds of the teaching principles for living her household life as a good wife. Therefore; it was necessary for her to conduct and conform to these principles for the peace and stability in her household-life living. The practices were taught as follows: 1) You should not take out the internal fire. 2) You should not take in the external fire. 3) You should give to only someone who gives. 4) You should not give to someone who does not give. 5) You should give to both who gives and who doesnot give, 6) You should sit with happiness, 7) You should sleep with happiness, 8) You should consume with happiness, 9) You should worship the fire, and 10) You should venerate specific deity. 10 kinds of the teaching principles are regarded as the main points in supporting the stability of household-life living and the ways in such practices so that the household-life living or the family institution may be without conflicts. But they can strengthen love and harmony to encourage everyone to acknowledge the roles, duties and status of each of them. Then they can live their lives according to their duties as mentioned properly, no matter who they are: the adults of family, both parents of the spouses including life partners living their household life

together, who are regarded as the heart: the spouse actually can build love, harmony and stability inside their family to impact the society entirely.

Keywords: Principles of household-life living; Millionaire Dhanajaya; Daughter; Buddhism

บทนำ

ในการนำหลักธรรมคำสอนทางศาสนา มาปฏิบัติให้ประสบผลสำเร็จ จำเป็นต้องมีการบูรณาการจริยธรรม คุณธรรม มาใช้ในชีวิตจริงหรือเอามาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ชีวิตและดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้อง เพื่อให้การดำเนินชีวิตเป็นไปด้วยดี ถ้าไม่นำหลักธรรมมาใช้ก็อาจทำให้การดำเนินชีวิตผิดพลาด เสื่อมเสีย และมีความทุกข์ร้อน แทนที่จะเป็นทางแห่งความสุข ความเจริญ เนื่องจากหลักธรรมกับชีวิตมีคุณลักษณะสำคัญ คือ เป็นความดี ความจริง ความถูกต้องที่ให้พลังในการดำเนินชีวิต ตลอดทั้งการรู้จักรักษาศีล เนื่องจาก ศีล คือ ความประพฤติดีทางกาย วาจา และอาชีพ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551 : 188) พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสสอนว่า ชีวิตผู้ครองเรือนประกอบด้วยศรัทธา มีธรรม 4 ประการนี้ คือ สัจจะ ทมะ ขันติ และจาคะ (ส.ส. (ไทย) 15/246/354) คู่สมรสจะต้องยึดหลักการของสัจจะไว้เป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต ตัวสัจจะนั้นจะเป็นเครื่องหนุนเหนี่ยวไม่ให้คู่สมรสทำตนให้ออกนอกแนวทาง ในสังคมปัจจุบันมักจะประสบกับปัญหาเรื่องความซื่อสัตย์จริงใจต่อกัน เช่น การไม่ใส่ใจกับคำพูดที่ตนพูด หรือขาดความรับผิดชอบต่อกัน เอาใจใส่คอยตรวจสอบอยู่ตลอดเวลาว่ามีอะไรที่บกพร่องไปหรือไม่ตั้งใจที่จะทำให้ชีวิตครอบครัวประสบสุข (พุทธทางภิกขุ, 2551 : 188) การปฏิบัติตนที่ขาดไม่ได้เลย คือ การฝึกฝนตนให้เป็นคนดีพร้อมด้วยกุศลจิต คือ กาย วาจา และจิตใจ สถาบันครอบครัวถือว่าเป็นสถาบันพื้นฐานของมนุษย์เมื่อเทียบกับสถาบันอื่นในทางสังคม และมีลักษณะความเป็นสากลมากที่สุด มีความสัมพันธ์และการสืบสายโลหิต ทุกสังคมจะมีสถาบันครอบครัว แต่อาจแตกต่างกันไปในรูปแบบและบรรทัดฐานในการดำเนินชีวิตของคนในครอบครัว การมีครอบครัวเป็นเหตุให้มีการครองเรือน ซึ่งเป็นสถาบันสังคมที่สำคัญที่สุด และเป็นหน่วยหลักของสังคมที่มีความสัมพันธ์ความร่วมมืออย่างใกล้ชิด เป็นสถาบันที่มีความคงทนถาวรที่สุด มนุษย์ทุกคนจะต้องอยู่ในสถาบันนี้ สถาบันการครองเรือนจะให้ตำแหน่งชื่อและสกุลซึ่งเป็นเครื่องบอกบทบาทและสถานภาพ ตลอดจนกำหนดสิทธิและหน้าที่ที่สมาชิกมีต่อกันและต่อสังคม

ในปัจจุบันนี้สภาพของสังคมได้เปลี่ยนแปลงไป ไม่ว่าจะเป็นทางสังคม วัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยม และจริยธรรม เป็นต้น (ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, 2541 : 135)

ลักษณะของการครองเรือน จากกระแสโลกาภิวัตน์รวมทั้งความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีและวิทยาการสมัยใหม่ ส่งผลกระทบต่อครอบครัวไทยในปัจจุบันเป็นอย่างมาก ทำให้ต้องเผชิญกับสภาวะการณ์ความเปลี่ยนแปลง ซึ่งมีปัจจัยทั้งภายในครอบครัวเองและปัจจัยแวดล้อมภายนอกในชุมชน สังคม รวมทั้งสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งสภาพเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของครอบครัวในสังคมไทย ทำให้ลักษณะของครอบครัวในปัจจุบัน มีลักษณะที่หลากหลายมากยิ่งขึ้นกว่าเดิม ทำให้สมาชิกในครอบครัวมีการดำเนินชีวิตที่ต้องเปลี่ยนแปลงไปจนทำให้เกิดเป็นปัญหาต่าง ๆ ขึ้นในสังคม เช่นนั้น หลักโอวาท 10 ประการ ของธรรมชัยเศรษฐีจึงเป็นปริศนาธรรมที่ท่านธรรมชัยเศรษฐีได้กล่าวสอนแก่นางวิสาขาผู้เป็นธิดาของตน ก่อนที่นางวิสาขาจะแยกครองเรือนไปสู่ตระกูลของสามี และอบรมสั่งสอนมารยาทที่ดีของสตรี เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติสำหรับการครองเรือนโดยได้ให้โอวาท 10 ประการ เพื่อนำไปเป็นแนวทางปฏิบัติอันเป็นภาระหรือหน้าที่สำหรับสตรีผู้ไปสู่ตระกูลของสามี จำต้องประพฤติปฏิบัติเพื่อความสงบสุขและความมั่นคงในการครองเรือน ในฐานะที่สามีและภรรยาเป็นบุคคลที่มีความสำคัญเสมอดังเป็นกองหนุนในทุก ๆ เรื่อง ทั้งด้านกำลังใจ ความรัก ความอบอุ่น ความมั่นคง ศักดิ์ศรี คุณค่าในการดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมครอบครัว เป็นพลังผลักดันให้เดินต่อไปข้างหน้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะสามีและภรรยาที่ดี คือ พ่อแม่ในอนาคตที่ดีที่ต้องมีบทบาทในการสั่งสอนแนะนำลูก ๆ ให้เป็นคนดี สามีภรรยาที่ดีต้องไม่ใช้อารมณ์ในการแก้ไขปัญหา ควรเป็นผู้มีเหตุผล เข้าใจปัญหา รับสภาพความจริง หาวิธีแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ความขัดแย้งต่าง ๆ ในครอบครัวก็หายไป เพราะอาศัยความร่วมมือทั้งสองฝ่าย คือ สามีและภรรยา (สุนทรี แสนคำดี, 2544 : 50) โดยมีข้อปฏิบัติที่กล่าวสอนไว้ดังนี้ 1) ไฟในอย่านำออก 2) ไฟนอกอย่านำเข้า 3) ควรให้แก่คนที่ให้เท่านั้น 4) ไม่ควรให้แก่คนที่ไม่ให้ 5) ควรให้ทั้งแก่คนที่ให้และคนที่ไม่ให้ 6) ฟังนึ่งให้เป็นสุข 7) ฟังนอนให้เป็นสุข 8) ฟังบริโภคให้เป็นสุข 9) ฟังบูชาไฟ และ 10) ฟังนอบน้อมเทวดาภายใน (พ.ธ.อ. (บาลี) 1/2/89) ดังนั้น จึงทำให้ผู้เขียนสนใจศึกษาเรื่องหลักการครองเรือนของธรรมชัยเศรษฐีที่มีต่อบุตรในพระพุทธศาสนา ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

บทบาทของผู้ครองเรือนในพระพุทธศาสนา

หลักโอวาท 10 ประการที่กล่าวมา ถือเป็นประเด็นสำคัญที่ส่งเสริมความมั่นคงในการครองเรือน เป็นแนวทางสำหรับนำไปปฏิบัติเพื่อให้การครองเรือน หรือสถาบันครอบครัว ปราศจากความขัดแย้ง เสริมสร้างความรัก (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2547 : 97-98) ความสามัคคี มุ่งให้ทุกคนรู้จักบทบาทหน้าที่และสถานภาพของตน แล้วดำเนินชีวิตไปตามหน้าที่ดังกล่าวอย่างถูกต้องเหมาะสม ตลอดทั้งมีรูปแบบความรักที่ทำให้เกิดกับครอบครัว ศฤงคารหรือฆราวาส คือ ผู้มีเรือน การอยู่ในเรือน การเป็นอยู่แบบชาวบ้าน (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ. 9, ราชบัณฑิต), 2548 : 140) ศฤงคารที่เป็นเอตทัคคะมีบทบาทไม่เฉพาะด้านเท่านั้น แต่ยังมีบทบาทในการทำหน้าที่ในการช่วยให้พระพุทธศาสนามั่นคง คือ

1. บทบาทในการอุปถัมภ์พระสงฆ์

บทบาทในการอุปถัมภ์พระสงฆ์ หมายถึง การถวายการอุปถัมภ์บำรุงในด้านปัจจัย 4 คือ จีวร บิณฑบาต ที่พักอาศัย และยาที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ดังนี้

- บทบาทในการถวายภัตตาหาร บทบาทในการถวายภัตตาหารถือว่าเป็นสิ่งสำคัญต่อการดำรงชีพ พระสงฆ์ดำรงชีพอยู่ได้ก็เพราะได้อาหารจากผู้มีจิตศรัทธาสมดังพระพุทธพจน์ที่ว่า “สัตว์ทั้งปวงมีชีวิตอยู่ได้ด้วยอาหาร” (ที.ปา. (ไทย) 1/303/191) เป็นการบ่งบอกถึงการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนา ทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองสืบต่อไปถึงกาลภายหน้า ศฤงคารที่มีบทบาทเด่นทางด้านนี้ ได้แก่ นางวิสาขามหาอุบาสิกา ซึ่งนิมนต์พระสงฆ์ 500 รูป มารับบิณฑบาตที่บ้านเป็นประจำทุกวัน ซึ่งบางครั้งพระพุทธเจ้าเสด็จมาเป็นประธานและในตอนเย็นนางได้นำน้ำปานะ 8 อย่าง ไปถวายพระสงฆ์ (อง.เอกก. (ไทย) 1/207/221)

- บทบาทในการถวายเครื่องนุ่งห่ม เช่น นางวิสาขามหาอุบาสิกา ให้สาวใช้ไปนิมนต์พระสงฆ์ที่เขตวันมหาวิหาร เมื่อสาวใช้ไปถึงวัดได้เห็นพระสงฆ์เปลือยกายสรงน้ำฝนสาวใช้เข้าใจผิด กลับไปบอกนางวิสาขาว่าที่วัดไม่มีพระสงฆ์มีแต่พวกอาชีวก (นักบวชชี่เปลือย) กำลังอาบน้ำฝน นางวิสาขามีความคิดที่จะถวายผ้าอาบน้ำฝน เพื่อให้เอาไว้อาบอาบน้ำ นางจึงได้ไปกราบทูลขอพร 8 ประการ ขอถวายผ้าอาบน้ำฝน (ผ้าวัสสิกสาฎก) นางให้เหตุผลในการถวายผ้าอาบน้ำฝนแด่พระสงฆ์ว่า การที่ภิกษุเปลือยกายอาบน้ำเป็นสิ่งที่ไม่งาม น่าเกลียด น่าชัง นางจึงขอถวายผ้าอาบน้ำฝนแก่พระสงฆ์ตลอดชีวิต พระพุทธองค์ทรง

อนุญาตและทรงอนุญาตพร 8 ประการ แก่ภิกษุ ต่อมากลายเป็นประเพณีของพุทธศาสนิกชน ที่จะต้องถวายผ้าอาบน้ำฝนก่อนเข้าพรรษา (ขุ.อ. (ไทย) 2/184/55-56)

- บทบาทหน้าที่ในการถวายเครื่องอุปโภคและยารักษาโรค เช่น นางวิสขามหาอุบาสิกา นางได้ถวายผ้าราคา 1,000 กหาปณะ แก่พระอาณนที่ไว้ปลาดที่บันไดในวิหารวัดบุพพาราม และเมื่อสร้างวิหารเสร็จนางได้ถวายทานแก่สงฆ์มีพระพุทธเจ้าทรงเป็นประธานอยู่ภายในวิหารตลอด 4 เดือน และในวันสุดท้ายของการถวายทาน นางได้ถวายผ้าสำหรับทำจีวร และได้ถวายยารักษาโรคแก่พระสงฆ์ทุกรูป (ขุ.อ. (ไทย) 3/462/165-134)

2. บทบาทในการดำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนา

บทบาทในด้านนี้ จะช่วยส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้เจริญมั่นคงยิ่งขึ้น กล่าวคือ บทบาทในการสร้างเสนาสนะและถาวรวัตถุ เสนาสนะ หมายถึง ที่อยู่อาศัยของพระสงฆ์ ได้แก่ วัด ถาวรวัตถุ ก็คือ สิ่งก่อสร้างทางวัตถุอันเป็นสัญลักษณ์ของพระศาสนา เช่น วิหาร โบสถ์ ที่มีอยู่ภายในวัด สิ่งเหล่านี้ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นต่อพระสงฆ์ เป็นหนึ่งในปัจจัย 4 ที่จะช่วยให้พระสงฆ์ได้รับความสะดวกในการปฏิบัติธรรม และทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คฤหัสถ์หรืออุบาสิกามีบทบาทในด้านนี้ ได้แก่ นางวิสขามหาอุบาสิกานางมีจิตศรัทธาได้ขายเครื่องประดับ ช้อมหาลดาปสาสน์ ราคา 27 โกฏิ เพื่อซื้อที่ดิน สร้างวัดบุพพารามในเมืองสาวัตถี 9 โกฏิ สร้างวิหาร 9 โกฏิ และฉลองวิหารอีก 9 โกฏิ

3. บทบาทในการชำระอธิกรณ์และป้องกันภัย

อธิกรณ์ หมายถึง คดีหรือเรื่องราวที่เกิดขึ้นในศาสนาเป็นหน้าที่ของสงฆ์จะต้องชำระและแก้ไขเพื่อที่จะไม่ให้เกิดความเสียหายแก่พระพุทธศาสนา คฤหัสถ์หรืออุบาสิกามีบทบาทในการชำระอธิกรณ์ ได้แก่ นางวิสขามหาอุบาสิกา นางวิสขามหาอุบาสิกาได้ช่วยวินิจฉัยและตัดสินอธิกรณ์ที่เกิดขึ้นแก่ภิกษุณีสาว ซึ่งตั้งครุฑขณะที่นางบวชเป็นภิกษุณี นางวิสขามหาอุบาสิกาได้วินิจฉัยจากการตรวจครุฑและสอบถาม ได้คำนวณเวลาตั้งครุฑกับเวลาที่นางบวชจึงทราบว่าภิกษุณีสาวตั้งครุฑก่อนบวชเนื่องจากนางมีศรัทธาในพระศาสนาต้องการจะบวช แต่เวลานั้น นางไม่ทราบว่าตนตั้งครุฑ เมื่อบวชแล้วปรากฏว่า นางมีครุฑจึงทำให้เกิดเรื่องราวดังกล่าว นางวิสขามหาอุบาสิกาได้ช่วยชำระอธิกรณ์และแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ประกาศความบริสุทธิ์ของภิกษุณีสาวรูปนี้ในท่ามกลางสงฆ์ทั้งสองฝ่าย ช่วยทำให้ศาสนาบริสุทธิ์ ปราศจากความเสื่อมเสีย (วิ.ม.หา. (ไทย) 1/443-444/473-475)

4. บทบาทในการแสดงธรรมและเผยแผ่คำสอน

การแสดงธรรม ถือว่าเป็นวิธีเผยแผ่คำสอนของพระพุทธศาสนาเพื่อให้เกิดความเข้าใจในหลักคำสอนของพระพุทธองค์ บทบาทในด้านนี้เท่าที่ได้อธิบายธรรมขยายเนื้อความธรรมที่เข้าใจยากให้ผู้อื่นเข้าใจ ทั้งยังส่งผลให้ผู้ฟังธรรมได้รับปัญญาและเข้าถึงธรรมได้ ศฤกษ์หรืออุบาสิกาผู้มีบทบาทด้านนี้ ได้แก่ นางวิสาขามหาอุบาสิกาผู้นั่งใกล้พระรัตนตรัย เป็นผู้มีความเข้าใจที่รัตนคุณมีเสื่อมคลาย สามารถนำหลักธรรมพระพุทธศาสนามาสอนเผยแผ่ให้ญาติโยมได้รับประโยชน์ จากสิ่งนี้ เมื่อประชาชนได้ฟังธรรมจากพระภิกษุสงฆ์ผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ทำให้เกิดสังคมที่มีความคิดเห็นที่ถูกต้องดีงามเป็นไปในแนวทางเดียวกัน ดังนั้น เมื่อนางให้ทานหรือสงเคราะห์ให้ผู้ใดด้วยสิ่งของวัตถุจะใคร่ควรพิจารณาถึงการอันสมควร และคำนึงถึงประโยชน์เป็นสำคัญ อาณิสย์ของการให้ทานของนางได้ส่งผลและมีอิทธิพลต่อ สังคมชาวพุทธจนถึงปัจจุบัน

5. บทบาทในด้านช่วยเหลือสังคม

การช่วยเหลือสังคมหรือสงคมสงเคราะห์ถือว่า เป็นบทบาทหนึ่งที่สำคัญของมนุษย์ที่ต้องแสดงออกมาในรูปของการกระทำ เป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลอนุเคราะห์เพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ให้มีความเป็นอยู่ดีขึ้น ไม่ว่าในด้านวัตถุสิ่งของ เช่น มีอาหาร มีที่พักอาศัย มีเสื้อผ้า และการช่วยแนะนำสั่งสอนให้เขาเกิดความรู้หรือเกิดปัญญาเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตได้ถูกต้อง ดังนั้น การช่วยเหลือสังคมจึงเป็นการช่วยเหลือผู้ที่มีความเกิด แก่ เจ็บ ตาย เหมือนกันกับเราให้ได้รับความสุข ความสะดวกสบายขึ้น บทบาทด้านนี้เป็นบทบาทที่แสดงออกมาในด้านความมีคุณธรรมอย่างแท้จริง มุ่งหวังช่วยเหลือผู้ยากไร้และช่วยรับภาระสังคม ทำให้สังคมที่เราอยู่ร่วมกันเกิดความสงบสุข อุบาสิกาผู้ที่ระบุน่าได้มีส่วนช่วยเหลือสังคม (อง.เอกก. (บาลี) 1/261/378) คือ นางวิสาขามหาอุบาสิกา ได้สละทรัพย์เพื่อได้ช่วยเหลือเกื้อกูล อนุเคราะห์ประชาชนด้วยวัตถุสิ่งของ นางเข้าวัดฟังธรรมถวายปัจจัย 4 แก่ภิกษุอยู่เสมอ เมื่อเสร็จจากการฟังธรรม ก็เดินตรวจดูแลความเป็นอยู่ของภิกษุจัดหาวัตถุที่เหมาะสมแก่สมณะ ประชาชนเมืองสาเกตและเมืองสาวตถิมีความรักใคร่ยกย่อง เคารพนับถือนางเหมือนญาติ เวลาทำบุญก็เชิญนางไปเป็นแขกพิเศษอยู่เป็นประจำ

จะเห็นได้ว่า บทบาทของผู้ครองเรือนของนางวิสาขาทักล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปออกเป็น 2 ด้านด้วยกัน กล่าวคือ

1. ด้านทางสังคม นางวิสาขามีความผูกพันและเกี่ยวข้องกับบุคคลระดับต่าง ๆ มากมาย ซึ่งแบ่งเป็น 2 ฐานะ คือ

ก. ฐานะทางครอบครัว นางวิสาขาเกิดในตระกูลเศรษฐี เป็นคนที่เพียบพร้อมทุกอย่างทั้งในด้านโภชนาการและสติปัญญา เฉลียวฉลาดตั้งแต่เยาว์วัย และยังเป็นที่ยกใคร่ของปู่ ย่า พ่อ แม่ ตลอดจนข้าทาสบริวาร เพราะชีวิตของนางแวดล้อมไปด้วยบุคคลผู้เป็นบัณฑิต จึงเป็นเหตุให้นางได้เรียนรู้คุณธรรมของความเป็นบัณฑิต นอกจากนั้นยังได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าจนสำเร็จเป็นพระโสดาบันตั้งแต่เยาว์วัย

ข. ฐานะทางสังคม นางวิสาขาไม่ว่าจะไปในสถานที่แห่งใดประชาชนก็ให้การต้อนรับเสมอ เพราะนางเป็นคนดี มีความประพฤติชอบทั้งกาย วาจา และใจ รู้จักการวางตนให้เหมาะสมในการเข้าสมาคมนั้น ๆ อีกประการหนึ่ง นางได้ประพฤติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี เป็นต้นว่า ก่อนที่จะแนะนำให้ผู้อื่นบริจาคตาน ตนเองก็บริจาคตานเป็นตัวอย่าง หรือใครต้องการให้นางช่วยเหลืออะไรก็ช่วยเหลืออย่างเต็มความสามารถ

2. ด้านเป็นพุทธศาสนิกชน นางวิสาขาเป็นอุบาสิกาคณะหนึ่งที่ใส่ใจในการอุปถัมภ์บำรุง พระพุทธศาสนาตั้งแต่เยาว์วัย และยังเป็นผู้ริเริ่มถวายสิ่งอุปโภคบริโภคที่ควรแก่สมณะ เช่น ถวายข้าวยาคุ ยารักษาโรค ผ้าอาบน้ำฝน เป็นต้น จึงเป็นบ่อเกิดประเพณีการทำบุญที่ชาวพุทธทุกท่านได้ถือปฏิบัติสืบต่อกันมา แม้นางจะได้ทำทาน รักษาศีล และเจริญภาวนาแล้ว ยังไม่เพิกเฉยต่อความประพฤติที่ไม่เหมาะสมของภิกษุบางรูป เช่น กรณีพระอุทายี นางก็จะเข้าไปบอกกล่าวด้วยความเมตตาจิต เพื่อให้ท่านเหล่านั้นประพฤติให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัย เพื่อความเจริญรุ่งเรืองของท่านเองและความมั่นคงของพระพุทธศาสนา ยิ่งกว่านั้นในฐานะที่นางเป็นพุทธศาสนิกชนคนหนึ่งที่ยึดอยู่ในท่ามกลางบุคคลผู้นับถือลัทธิอื่น นอกจากจะมีศรัทธามั่นคงต่อพระรัตนตรัยแล้ว ยังได้ชักชวนให้บุคคลเหล่านั้นให้หันมานับถือพระพุทธศาสนา เช่น มิคเรเศรษฐี ทั้งนี้เพราะความดีที่นางได้ประพฤติปฏิบัติอย่างเสมอต้นเสมอปลาย จึงทำให้เป็นที่ศรัทธาและยอมรับของบุคคลเหล่านั้น และที่สำคัญนางวิสาขาเองได้ปฏิบัติตามหลักคำสอนที่บิดามอบให้เรียกว่า โอวาท 10 ประการ ที่จะนำไปปฏิบัติต่อครอบครัวของสามี

หลักการครองเรือนตามหลักโอวาท 10 ประการ

ด้วยเหตุที่นางวิสาขาไม่ได้ให้ความเคารพพวกลีลาเสีย มิคารเศรษฐี พ่อสามีจึงหาเรื่อง และกล่าวโทษเกี่ยวกับโอวาท 10 ข้อ ที่บิดาของวิสาขาได้กล่าวสอนเธอในคืนหนึ่งก่อนส่งตัวมายังสกุลของสามี เศรษฐีมิคาร กล่าวว่า การให้โอวาทแก่บุตรเช่นนั้นไม่ควร เช่นข้อที่หนึ่งว่า "ไฟในอย่านำออก" ก็เมื่อไฟที่บ้านของคนอื่นดับ เขามาขอไฟเราจะใจแคบอย่างไร ถึงกับไม่ยอมให้ไฟภายในเรือนของเราออกไปภายนอก "ส่วนภายนอกอย่านำเข้า" ก็เหมือนกับเมื่อไฟภายในเรือนของเราดับ เราก็ต้องขอไฟจากภายนอก โอวาทของธัญชัยบิดาของวิสาขาเป็นโอวาทที่ปิดบังซ่อนเร้น เราไม่สามารถเข้าใจความหมายได้ นี่เป็นความผิดของวิสาขาเหมือนกัน กฎมพิขอให้วิสาขาทธิบายความหมายของโอวาททั้ง 10 ข้อ นั้น วิสาขาทธิบายตามลำดับดังนี้ (ช.ธ.อ. (บาลี) 1/2/89)

ข้อว่า "ไฟในอย่านำออก" นั้นหมายความว่า เมื่อเห็นโทษของพ่อผัว แม่ผัว หรือสามีแล้ว อย่านำโทษนั้นไปกล่าวให้คนภายนอกรู้

ข้อว่า "ไฟนอกอย่านำเข้า" นั้นหมายความว่า เมื่อคนบ้านใกล้เรือนเคียงพูดถึงความไม่ดีของพ่อผัว แม่ผัวหรือของสามีก็จงอย่านำคำเหล่านั้นมาพูดให้ท่านฟังอีก

ข้อว่า "เจ้าจงให้แก่คนที่ควรให้" นั้นหมายความว่า ใครมายืมเงิน หรือของใช้ไปแล้ว นำมาส่งคืนในเวลาอันควรก็จงให้แก่บุคคลเหล่านั้น

ข้อว่า "จงอย่าให้แก่คนที่ไม่ให้" นั้นหมายความว่า ใครมายืมเงินทองของใช้แล้วไม่ส่งคืน จงอย่าให้แก่บุคคลเช่นนั้นอีก

ข้อว่า "จงให้แก่บุคคลทั้งที่ให้และไม่ให้" นั้นหมายความว่า เมื่อญาติหรือมิตรยากจนมาพึ่งอาศัย หรือยืมเงินทองของใช้ จงให้แก่คนเหล่านั้น เขาจะใช้คืนหรือไม่ใช้คืนก็ตาม

ข้อว่า "พึงนั่งให้เป็นสุข" นั้นหมายความว่า ควรนั่งในที่อันเหมาะสมแก่ตน เช่นไม่นั่งขวางประตู เมื่อสามีหรือพ่อผัวแม่ผัวนั่งอยู่ที่ต่ำ ตนเองไม่ควรนั่งในที่สูง เป็นต้น

ข้อว่า "พึงบริโภคให้เป็นสุข" นั้นหมายความว่า ไม่ควรบริโภคก่อนพ่อผัว แม่ผัว หรือสามี พึงดูแลปรนนิบัติท่านให้บริโภคให้เป็นสุขก่อน แล้วตนจึงจะบริโภคในภายหลัง

ข้อว่า "พียงนอนให้เป็นสุข" นั้นหมายความว่า ไม่พียงนอนก่อนสามี พ่อผัวหรือแม่ผัว พึงปฏิบัติท่านเหล่านั้นให้นอนให้เป็นสุขก่อนแล้ว ตนจึงนอนในภายหลัง

ชื่อว่า "พึงบำเรอไฟ" นั้นอธิบายว่า พ่อผัวแม่ผัวและสามีเป็นประหนึ่งกองไฟ เพราะสามารถให้ทั้งคุณและโทษ ให้คุณแก่ผู้ปฏิบัติชอบ ให้โทษแก่ผู้ปฏิบัติไม่ชอบ เพราะฉะนั้นพึงปฏิบัติบำเรอท่านเหล่านั้นโดยชอบ

ชื่อว่า "พึงนอบน้อมเทวดาภายใน" นั้นอธิบายว่า พ่อผัวแม่ผัวและสามีอันภรรยา หรือสะใภ้พึงเห็นเป็นเช่นเทวดา พึงปฏิบัติท่านเหล่านั้นโดยเคารพ พึงเคารพอ่อนน้อมต่อท่านเหล่านั้น

เศรษฐีมีคาร พึงคำอธิบายโอวาททั้ง 10 ข้อแล้ว ไม่อาจโต้เถียงอะไรได้ นั่งก้มหน้านิ่งอยู่

ภกฺษุมพินถามว่า "ท่านเศรษฐียังมองเห็นโทษอะไร ๆ แห่งธิดาของเราอยู่อีกหรือไม่?"

"ไม่มีแล้ว" เศรษฐีตอบค่อนข้างอายเล็กน้อย

"เมื่อเป็นเช่นนี้ ท่านจะขับไล่ธิดาของเราด้วยเหตุไร ท่านทำไปโดยไม่มีเหตุผลเลย"

เมื่อเศรษฐีนิ่งอยู่ วิสาขาก็กล่าวว่า

เมื่อบิดาแห่งสามีขับไล่ให้ออกจากบ้าน ฉันยังไม่ออก ก็เพราะยังไม่ทราบว่าคุณมีความผิดถูกประการใด แต่บัดนี้ฉันได้รู้แน่นอนแล้วว่า ฉันไม่มีความผิด ฉันพร้อมที่จะกลับบ้านอย่างผู้บริสุทธิ์ ขอให้ท่านทั้งหลายช่วยจัดยานพาหนะไว้ให้พร้อม"

เศรษฐีเห็นเหตุการณ์เป็นดังนั้น จึงยึดลูกสะใภ้ไว้ ขอโทษนางที่กล่าวไปโดยไม่รู้ วิสาขบอกว่ายกโทษให้บิดาได้ทุกอย่าง แต่เนื่องจากนางเจริญเติบโตมาในตระกูลอันเลื่อมใสพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคงแน่วแน่ มาอยู่ที่นี่ไม่ได้ปฏิบัติบำรุงพระสงฆ์เลย จึงไม่ปรารถนาจะอยู่ หากบิดาอยากให้อยู่ต่อไปก็ขอให้อนุญาตให้บำรุงเลี้ยงพระสงฆ์ได้

วิสาขดีใจเหลือเกิน เมื่อเศรษฐีพ่อผัวบอกอนุญาตให้ทำบุญให้ทานได้ตามปรารถนา ในวันรุ่งขึ้นนางจึงทูลนิมนต์พระศาสดาและภิกษุเข้ารับภัตตาหารที่เรือนของตน

พวกสมณะเปลือย รู้ว่าพระพุทธเจ้าจะเสด็จเรือนของมิกคาร ก็พากันมานั่งล้อมเรือนไว้ วิสาขถวายน้ำแด่พระศาสดาแล้วส่งคนไปตามพ่อผัวว่าขอให้มาอังคาส (เลี้ยงดู) พระทศพลด้วยเถิด แต่พวกชีเปลือยคอยห้ามเศรษฐีไว้ว่าไม่ควรเข้าใกล้พระสมณโคดม เศรษฐีจึงให้คนไปบอกวิสาขว่าจงเลี้ยงพระพุทธเจ้าเองเถิด ท่านไปไม่ได้

เมื่อพระศาสดาเสวยเสร็จแล้ว วิสาขส่งข่าวไปอีกว่า ขอให้บิดามาฟังอนุโมทนา เศรษฐีคิดว่า เมื่อลูกสะใภ้ส่งคนมาตามถึง 2 ครั้งแล้ว การไม่ไปนั้นไม่สมควร ประกอบกับตนอยากฟังธรรมอยู่ด้วย แต่พวกชีเปลือยพยายามทักท้วงไว้ เมื่อรู้แน่ว่าไม่สามารถห้ามเศรษฐี

ได้ จึงบอกว่าไปฟังก็ได้ แต่ควรจะฟังนอกมาน พวกชีเปลือยพากันล่องหน้าไปก่อนไปกันมาน ไว้ให้เศรษฐีฟังธรรมนอกมาน เศรษฐีก็ทำอย่างนั้น

พระศาสดานั้น ทรงมีบุญญาธิการมาก ทรงมีพระบารมีเต็มเปี่ยม แม้บุคคลอยู่คน ละปากภูเข ปากแม่น้ำ หากมีประสงค์จะให้ได้ยินพระธรรมเทศนา บุคคลนั้นย่อมได้ยิน ไม่ต้องพูดถึงนั่งเพียงนอกมาน ดังนั้น เมื่อเศรษฐีนั่งเรียบร้อยแล้ว พระศาสดาจึงเริ่มอนุพุทธานุสสติ และธรรมปริยายอื่น ๆ อีก

ท่านว่า พระพุทธเจ้าทั้งหลายอุปมาดังดวงจันทร์ คือ คนทั้งหลายมองเห็นดวง จันทรอยู่เหนือศีรษะของตน อยู่ตรงบ้านของตนไม่ว่าเขาจะยืนอยู่ที่ใด หรือบ้านของเขาจะอยู่ แห่งใด พระพุทธเจ้าตรัสพระธรรมเทศนาอยู่ คนฟังเข้าใจว่าตรัสอยู่กับตน ท่านว่าเป็นผล แห่งทานที่พระพุทธเจ้าทรงทำมาดี ทรงบริจาคสิ่งที่บริจาคได้ยาก เช่น บุตร ภรรยาอันเป็นที่ รัก เลือดเนื้อ และชีวิต เป็นต้น

พระศาสดาทรงแสดงธรรมโดยอเนกปริยายมุ่งเอามีการเศรษฐีเป็นสำคัญ เศรษฐี ส่งกระแสดิจิตไปตามพระธรรมเทศนาได้บรรลุโสดาปัตติผล มีศรัทธาไม่หวั่นไหว (อจลสัทธา) หมดความสงสัยในคุณพระรัตนตรัย ยกขาม่านขึ้นจุ่มพิตถันหญิงสะไ้ แล้วยกให้เป็นมารดา ของตนในฐานะได้ชักชวนให้มองเห็นแสงสว่างทางชีวิต คนทั้งหลายจึงเรียกวิสาขาน่า "มีการ มารดา" วิสาขาทูลอาราธนาพระศาสดาและนิมนต์ภิกษุสงฆ์เพื่อเสวยและฉันอาหารที่เรือน ของตนในวันรุ่งขึ้นอีก ตั้งแต่นั้นมา เรือนของมีการและวิสขามีประตูอันเปิดแล้วเพื่อ พระพุทธศาสนา

จะเห็นได้ว่า หลักโอวาท 10 ประการของธัญชัยเศรษฐีสังคัมไทยได้รับอิทธิพล คำสอนจากพระพุทธศาสนาอย่างยาวนานในทุก ๆ ด้าน รวมทั้งคำสอนในเรื่องของการ ครองเรือน จนมีคำพูดของคนโบราณติดอยู่ในสังคัมไทย คือ “ไฟใน” และ “ไฟนอก” ซึ่งเกี่ยวข้องกับการครองเรือนโดยตรง เป็นการนำหลักโอวาท 10 ประการ คือ "ไฟในอย่า นำ ออก ไฟนอกอย่า นำ เข้า" มาใช้เพื่อให้การครองเรือนและการครองรักของคนในสังคัมเป็นไป โดยเสริมสร้างความสุขในครอบครัว หลักโอวาท 10 ประการ ของธัญชัยเศรษฐีที่ได้อบรมสั่ง สอนมารยาทให้แก่นางวิสขามหาอุบาสิกา ผู้เป็นธิดาของตนก่อนนางจะแยกออกไปอยู่ครอง เรือนในตระกูลของสามี ประกอบด้วย 1) ไฟในอย่า นำ ออก 2) ไฟนอกอย่า นำ เข้า 3) ควร ให้แก่คนที่ให้ 4) ไม่ควรให้แก่คนที่ไม่ให้ 5) ควรให้ทั้งแก่คนที่ให้และคนที่ไม่ให้ 6) ฟังนั่งให้ เป็นสุข 7) ฟังนอนให้เป็นสุข 8) ฟังบริโภคให้เป็นสุข 9) ฟังบูชาไฟ 10) ฟังอบน้อมเทวดา

ภายใน การครองเรือนในสังคมปัจจุบันมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นกับสถาบันครอบครัว เพื่อการดำรงอยู่ในสภาวะการณ์ของสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลัน รวมทั้งสามีและภรรยาต้องมีการดำเนินชีวิตอย่างมีศีลธรรมเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับสมาชิกคนอื่น ๆ ภายในครอบครัว

บทสรุป

จากการศึกษาพบว่า การครองเรือน (ฆราวาสธรรม) เป็นธรรมสำหรับผู้อยู่ครองเรือนให้มีความสุขความเจริญในครอบครัว ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนเอาไว้ว่า การครองเรือน มี 4 ประการ คือ (1) สัจจะ ให้มีความซื่อสัตย์ต่อกัน (2) ทมะ ให้มีธรรมะอยู่ในหัวใจในการครองรักครองเรือน ปฏิบัติให้ถูกต้องถูกธรรมแห่งสัมมาทิฐิ หรือมีปัญหาธรรมและปฏิบัติเพื่อให้ชีวิตครอบครัวดำเนินทางที่ดี (3) ขันติ พากเพียรอดทนต่อสิ่งไม่ดีทั้งหลายเข้ามาในชีวิต ทั้งการงาน การเงิน และความรัก อดทนต่ออารมณ์ที่ไม่ประสงค์ให้เกิดขึ้นในชีวิตครอบครัว และ (4) จาคะ สละเวลาความสุขตนมาเป็นความสุขครอบครัว ดังนั้น จะเห็นได้ว่าหลักของการครองเรือนในพระพุทธศาสนาจะมีความสอดคล้องกับหลักคำสอนของธรรมาสังวรศีล นั่นก็คือ หลักโอวาท 10 ประการ ที่มีต่อบุตรนั้น ถือเป็นการร่วมสร้างและพัฒนาแบบการครองเรือนที่พลิกผันหรือเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันในสังคมปัจจุบัน หลักโอวาท 10 เป็นหลักการครองเรือนที่น่าพึงปรารถนา เพราะบางครั้งปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไม่ว่าจะเป็นปัญหาการหย่าร้าง ปัญหาการเลิยงดู ปัญหาการทอดทิ้งบิดามารดา และปัญหายาเสพติด เป็นต้น เมื่อมองให้ลึกถึงสาเหตุของปัญหาแล้วมักพบว่ามาจากสถาบันครอบครัวเป็นหลัก แต่หากว่าการครองเรือนที่มีความสมบูรณ์เข้มแข็งแล้ว เป็นการครองเรือนที่ทุกคนทำหน้าที่ของตนได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ การครองเรือนที่บิดามารดารู้จักอบรมบุตรให้เป็นคนมีคุณภาพ เป็นที่ต้องการของสังคม และอยู่บนความสมดุลกับสังคมที่ตนอาศัยอยู่ และการที่สังคมจะมีความสุขร่มเย็นก็ขึ้นอยู่กับสมาชิกที่ดีอันเป็นผลมาจากการครองเรือนที่ดีนั่นเอง เมื่อสังคมไทยมีการครองเรือนที่สมบูรณ์ ทุกคนรู้จักและทำหน้าที่ของตนอย่างถูกต้องครบถ้วนก็จะส่งผลโดยรวม คือ ความเป็นปึกแผ่นของสังคมอย่างเด่นชัด แต่หากการครองเรือนนั้นขาดการพัฒนาหรือพัฒนาไปในทางที่ผิดไปจากหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาแล้ว ก็จะส่งผลให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ขึ้นในสังคม เพื่อให้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการครองเรือนมีทางออกและเป็นการดำเนินไปตามวิถีของการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า และเท่าทันต่อความ

เปลี่ยนแปลงในสภาพการณ์ปัจจุบัน ต้องอาศัยหลักธรรมในการครองเรือน เช่น หลักโอวาท 10 ของธรรมาจริยธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเข้ามามีค้ำจุน โดยมีความเข้าใจที่ถูกต้อง และปฏิบัติโดยเหมาะสมจึงจะแก้ปัญหาในแต่ละระดับได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). *พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2500*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. (2541). *การครองเรือน : ณ รอยต่อแห่งศตวรรษในไทย*. กรุงเทพฯ: พัฒนาศิลป์พิมพ์.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ. 9, ราชบัณฑิต). (2548). *พจนานุกรมเพื่อการศึกษา พุทธศาสตร์ ชุดคำวัด*. กรุงเทพฯ: เลียงเชียง.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2547). *รักนั้นดีแน่ แต่รักแท้ดีกว่า*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ.
- พุทธทางภิกขุ. (2536). *ผู้ครองเรือน*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- สุนทรี แสนคำดี. (2544). *ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสามีกับภรรยาตามหลักสังคัลลสูตร*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

